

СИСТЕМА КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ ДІЙ

THE SYSTEM OF CONSTITUTIONAL PROCEDURAL GARANTIES OF INVIOABILITY OF HOME OR OTHER PROPERTY OF PERSON IN CARRYING OUT UNDERCOVER INVESTIGATION

Гринь А.А.,

*здобувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

На основі сутнісного змісту конституційних гарантій права на недоторканність житла чи іншого володіння особи у статті сформульовано основні критерії застосування негласних слідчих дій у сфері здійснення цих прав.

Ключові слова: негласні слідчі дії, недоторканність житла чи іншого володіння особи, права людини, прокурорський нагляд, судовий контроль.

На основании понятийного содержания конституционных гарантий права на неприкосновенность жилища либо другого владения личности в статье сформулированы основные критерии применения негласных следственных действий в сфере обеспечения этих прав.

Ключевые слова: негласные следственные действия, неприкосновенность жилища либо другого владения личности, права человека, прокурорский надзор, судебный контроль.

Based on the very essence of the constitutional guarantees of the right to inviolability of the home or other property of person in the article formulated the basic criteria for the use of undercover investigation in the exercise of these rights.

Key words: home or other property, human rights, judicial control, prosecutor's supervision, undercover investigative measures.

Постановка проблеми. Житло чи інші приміщення, де проживають люди, є особливим індивідуальним простором, у якому вони проводять значну або переважну частину свого життя. Видатний австрійський психіатр, автор методики лікування логотерапією В. Франкл, переживши нацистські концтабори, наголошував на тому, що відсутність особистого простору у в'язнів була одним із засобів ломки їхньої індивідуальності та служила додатковим чинником підвищеної смертності у концтаборах [1, с. 25–33]. Тому конституційні гарантії приватного життя індивіда є основою для забезпечення його вільного розвитку, а у центрі уваги якраз і лежить питання конституційних гарантій недоторканності житла та іншого володіння особи.

Такі гарантії набувають особливої гостроти, яка пов'язана із застосуванням засобів негласних слідчих дій для попередження та відвернення тяжких і особливо тяжких злочинів. Актуальність проблематики посилюється з огляду на необхідність боротьби з тероризмом, організованою злочинністю, підривною діяльністю, а також потенційними загрозами і викликами конституційному ладу, пов'язаними з анексією Криму Російською Федерацією та проведенням анти-терористичної операції на Сході України.

Метою статті є розкриття основних конституційних гарантій права на недоторканність житла чи іншого володіння особи у разі здійснення негласних слідчих дій. Відповідно, будуть сформульовані основні критерії застосування негласних слідчих дій у світлі конституційних гарантій зазначеного права. Задля досягнення покладеної мети, крім доктри-

нальних джерел (праць О. Білічака, О. Богатирьової, В. Глушкова, Є. Скулиша, С. Тагієва, В. Тертишника та ін.) та законодавства, буде також проаналізована відповідна судова практика.

Виклад основного матеріалу. Проникнення у житло чи інше володіння особи стосується приватного життя особи, поняття якого розроблено у практиці Верховного суду США, а дещо пізніше Європейського суду з прав людини. Положення Конституції і законів України пішли подібним шляхом, у схожому руслі також починає розвиватись і судова практика. В американській практиці поняття приватності (privacy) означає різні аспекти особистого життя людини, зокрема, її особисті якості, сфера інтимних і особистих взаємин, уподобань, звичок, стану здоров'я, кола спілкування та його змісту. Такі аспекти приватності ґрунтуються на ідеї приватної автономії індивіда, на сторожі якої стоїть суд та система органів охорони правопорядку. Як зазначається у літературі, приватна автономія також стосується автономії людини, свободи приватного життя, права на захист від втручання із боку третіх осіб [2, с. 202].

Проникнення у житло особи є неправомірним, будь-яка особа зобов'язана ухилитися від незаконного проникнення у чуже володіння. Конституція встановлює критерії правомірності обмеження недоторканності житла та іншого володіння особи: проникнення на основі вмотивованого рішення суду; проникнення з метою проведення огляду або обшуку; проникнення на основі закону; наявність невідкладних випадків; необхідність безпо-

середнього переслідування осіб, які підозрюються у скоєнні злочину [3, с. 347].

Житлом може бути будинок, квартира та інше приміщення, у якому фактично проживає людина. Щоправда, згідно зі ст. 379 ЦК України житлом вважається лише те приміщення, яке придатне для постійного проживання, що неправомірно звужує зміст конституційного захисту. Адже ні стаття 30, ні стаття 41 Конституції України [4] не визначає обмежень щодо визнання режиму володіння у значенні житла, тому, здається, юридичне значення має факт проживання людини у певному приміщенні, а не ще наявність додаткової умови – постійного проживання. Постійне проживання не має жодного значення з погляду конституційного регулювання недоторканності житла та іншого володіння; достатньою умовою є його функціональне призначення для проживання, тривалість проживання може мати значення хіба що для надання конституційного захисту виборчого права (цензу осілості).

Під володінням особи розуміють земельні ділянки, гаражі та інші будівлі господарського, виробничого, підсобного та іншого призначення, будь-які об'єкти, щодо яких людина здійснює право володіння. Тобто для захисту немає значення, на якій правовій основі людина пов'язана з відповідним приміщенням: власність, оренда, прокат транспортно-го засобу тощо. Конституційний захист поширюється на будь-який цілісний простір, необхідний для розвитку індивіда і який може також включати допоміжні приміщення (балкони, лоджії, мансарда, веранда, галерея), а також місця тимчасового проживання (номери готелів, хостелів, мотелів, палатки, житлові фургони у кемпінгах).

Під конституційний захист можуть підпадати робочі приміщення, тісно пов'язані із приватним життям особи. Надання повного захисту для робочих приміщень є необхідним для особи, оскільки ділові зв'язки та професійна діяльність особи має тісний зв'язок із приватністю, що зумовлює наявність обґрунтованих підстав для втручання. Європейський суд справедливості вважає, що службові приміщення не підпадають під дію ст. 8 ЄКПЛ; однак він визнає «як загальний принцип права Співтовариства», що приміщення для професійної або трудової діяльності фізичних і приватних осіб «користуються захистом від свавільного або неспівмірного втручання з боку державних органів» (справа Hoescht). У справі Niemietz vs. Germany ЄСПЛ зазначив [5, с. 770]:

«30. Що стосується слова «житло» (home в англійському тексті), суд відзначає, що у деяких державах-учасницях, а саме в Німеччині, воно поширюється на службові приміщення. Більше того, таке тлумачення повністю співзвучне французькому варіанту тексту, оскільки слово «domicile» має навіть більш широке значення, ніж «home», може поширюватися на діловий офіс типу адвокатського.

Не завжди можна провести чітке розмежування також і тому, що вести діяльність, яку можна віднести до професійної або ділової, можна з таким же успіхом і зі свого місця проживання, і навпаки, можна

займатися справами, які не належать до професійної сфери, в офісі або комерційних службових приміщеннях. Вузьке тлумачення слів «home» і «domicile» може призвести до такої ж небезпеки нерівності, як і вузьке розуміння «особистого життя».

31. Якщо говорити взагалі, то тлумачення слів «особисте життя» і «житло», що охоплюють деяку професійну й ділову активність або службові приміщення, було б більш співзвучно із предметом та метою ст. 8, а саме із захистом окремих осіб від свавільного втручання влади. Таке тлумачення не буде особливо обмежувати Договірні Держави, так як вони зберігають своє право на «втручання» у тій мірі, яку дозволяє ст. 8 п. 2; це право могло б стати більш широким, коли це стосується професійної і ділової активності або службових приміщень».

Конституція, закони та судова практика в Україні ґрунтуються на подібному підході щодо тлумачення недоторканності майна та іншого володіння особи. Стаття 30 Конституції України встановлює, що кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення у них огляду чи обшуку, крім випадків, коли на це є вмотивоване рішення суду. У невідкладних випадках, пов'язаних з урятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у скоєнні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення у них огляду й обшуку.

Зокрема, Верховний Суд України підкреслив, що наявність юридичних прав власності чи користування на житло в осіб, які в ньому фактично проживають, перебуває поза межами диспозиції ст. 162 КК України. Для суду та правоохоронців цей факт не є визначальним. Навіть, якщо юридичних прав на проживання в особи немає та йдуть спори щодо об'єкта проживання, житло, яке перебуває у фактичному володінні особи, вважається у розумінні ст. 162 КК України її житлом, і таке житло є недоторканим. Тому, якщо особа проникає у житло без дозволу володільця чи суду, вона є злочинцем. Особливо, коли це відбувається у пізній час із подоланням паркану [6].

Згідно з частиною другою статті 233 КПК України [7] під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке перебуває у постійному чи тимчасовому володінні особи незалежно від його призначення і правового статусу та пристосоване для постійного або тимчасового проживання у ньому фізичних осіб, а також усі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. До іншого володіння особи належать транспортні засоби, земельні ділянки, гаражі, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого чи іншого призначення тощо, які перебувають у володінні особи.

При цьому і кримінальним, і кримінальним процесуальним законом не встановлено обов'язковості такої ознаки житла особи чи її іншого володіння, як належність їх особі на праві власності (що вклю-

чає право володіння, користування і розпорядження майном) чи на праві володіння як одного з елементів юридично забезпеченого права власності і як вид права на чужі речі (статті 317, 395 ЦК України). Це цілком укладається у конституційні гарантії недоторканності житла та іншого володіння особи.

Виходячи з принципу недоторканності житла та іншого володіння особи, а також враховуючи визначення поняття іншого володіння особи, наданого в частині другій статті 233 КПК України, під ним розуміються предмети матеріального світу, які перебувають законно або незаконно у фактичному стабільному (тривалому) і безперервному володінні фізичної особи та призначені, пристосовані чи спеціально обладнані для розміщення або зберігання її майна, вирощування чи виробництва продукції, забезпечення побутових та інших потреб особи, а також оснащені будь-якими пристосуваннями (огорожею, заборами, сигналізацією, охороною тощо), які роблять неможливими або ускладнюють проникнення до них. При цьому зазначення про законне чи незаконне володіння як житлом, так і «іншим володінням» особи вказує на будь-які підстави набуття особою фактичного права володіння цим майном (права мати річ), яке може бути як пов'язаним, так і не пов'язаним із юридичною фіксацією цього факту (отриманням права на річ).

Як слідує із прецедентного права Європейського суду з прав людини під поняття «житло» підпадає місце (помешкання), де особа постійно проживає незалежно від форми чи підстави такого проживання, утримує і облаштовує його, навіть якщо це здійснено з порушенням національного законодавства (справа «Барклі проти Сполученого Королівства» 1996 року).

Розглянемо основні конституційні критерії здійснення негласних слідчих дій у світлі гарантій недоторканності житла та іншого володіння особи.

Підстави проникнення і неприпустимість свавільного проникнення у житло та інше володіння особи. Втручання у здійснення цього права повинно ґрунтуватися на суспільній необхідності у демократичному суспільстві. Як правило, втручання можливе у формі обшуку приватних приміщень із метою виявлення інформації, предметів та певних осіб. Суспільною необхідністю у такому разі є невідкладне попередження, розслідування та розкриття певного злочину. Конституція передбачає, що процесуальними діями тут є проникнення, огляд та обшук.

Необхідною умовою для проведення цих процесуальних дій є судове рішення, на підставі якого компетентні органи можуть здійснювати проникнення у житло та інше володіння особи. Таке проникнення можливе лише з метою одержання інформації, проведення огляду та обшуку для одержання відомостей про тяжкі та особливо тяжкі злочини. Конституційна вимога вмотивованості такого рішення є гарантією належної правової процедури, оскільки суд зобов'язаний перевірити всі законні підстави для проведення цих процесуальних дій, зважаючи на цілі статті 30 Конституції.

Втручання у невідкладних випадках. Легітимним є також втручання, пов'язане із забезпеченням захисту суспільних інтересів. У невідкладних випадках існує необхідність негайного проникнення, оскільки це може бути пов'язано з ефективним відверненням загрози життю і здоров'ю та майну інших осіб або необхідністю негайного затримання осіб, які підозрюються у скоєнні злочину. У такому разі особа, у житло чи інше володіння якої мало місце проникнення, може відстоювати свої права, але специфічним чином. Оскільки дозвіл на проникнення у житло чи інше володіння особи здійснюється за постановою слідчого судді за відсутності заінтересованої особи, то така особа може зробити запит до прокуратури стосовно того, що мало місце проникнення у її житло чи інше володіння та на якій юридичній підставі. У разі, якщо прокуратура, на думку цієї особи, неналежним чином зреагувала на запит особи щодо обставин проникнення третіх осіб у її житло чи інше володіння особи, можливе оскарження дій чи бездіяльності органів прокуратури й органів, що здійснюють залежно від обставин конкретної справи оперативно-розшукову діяльність та негласні слідчі дії.

Інші опосередковані форми проникнення у житло та інше володіння особи стосуються якраз проведення негласних слідчих дій, правомірність яких конкретизується Кримінальним процесуальним кодексом. Не виключено, що може мати місце проникнення за допомогою різних технічних засобів. Це може виявлятися у розміщенні всередині захищеного житла або приміщення відеореєстраторів або мікрофонів, або у формі підслуховування чи підглядання за допомогою технічних засобів. Проникнення може мати місце також і за допомогою акустичного і візуального контролю житла та іншого володіння особи, таке проникнення може мати триваючий характер і заподіювати значну шкоду недоторканності житла з огляду на його характер і тяжкі наслідки із заподіювання страждань особі. Конституційна гарантія від свавільного проникнення у житло та інше володіння особи поширюється також і на ці випадки. Особа, яка підозрює таке проникнення, може подати відповідну заяву до прокуратури або омбудсману для перевірки обставин проникнення; лише після вичерпання цих засобів правового захисту вона може звернутися до суду.

Загалом постановка питання про неправомірність таємного стеження є спірною, оскільки у разі крайньої необхідності встановлення апаратури на відстані чи навіть у домівці чи офісі особи не потребує обов'язкового санкціонування. Наприклад, стаття 264 КПК України встановлює загальну заборону отримувати інформацію з електронних інформаційних систем без ухвали слідчого судді, однак містить застереження про таке: «Не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту».

Такого роду формулювання положень КПК України надають певну свободу розсуду органам охорони правопорядку та спецслужбам, виходячи з того, як саме і в яких межах можна інтерпретувати поняття інформації, «доступ до якої не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту». Звісно, що сюди не буде належати інформація, яка міститься в електронному листуванні, доступ до якої пов'язаний із введенням пароллю, щоб отримати доступ до електронної скриньки, тощо.

Також неоднозначним є формулювання статті 260 КПК України, яка регулює питання аудіо- та відеоконтролю особи, якщо такий мав місце у громадських місцях, де встановлені стаціонарні відеокамери. Якщо така фіксація фактів мала загальний характер, а не була спрямована для отримання інформації щодо конкретної особи, вона може вважатися такою, що отримана на законних підставах і переслідує легітимну мету.

Згідно зі статтею 267 КПК України слідчий на підставі дозволу слідчого судді має право обстежити житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення у них, зокрема з використанням технічних засобів, із метою:

- 1) виявлення і фіксації слідів скоєння тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування;
- 2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів;
- 3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину;
- 4) виявлення осіб, які розшукуються;
- 5) встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

Підставами для проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи є відомості, що в конкретному публічно недоступному місці, житлі чи іншому володінні особи можуть міститися сліди вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речі і документи або можуть бути виготовлені з них копії чи отримані зразки, особи, що розшукуються, за скоєння цих злочинів, або особа, аудіо- та відеоконтроль розмов, звуків, рухів якої, дій, пов'язаних з її діяльністю у цих місцях, може містити відомості, що мають значення для досудового розслідування тяжких чи особливо тяжких злочинів [8].

Однак окремі науковці вважають, що таке проникнення у житло чи інше володіння особи суперечить Конституції України (статті 30). Зокрема, В. Уваров вважає, що «обшуку може передувати такий оперативний захід, як негласне проникнення оперативного працівника в приміщення». Згідно зі ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» негласні проникнення до житла чи до іншого володіння особи «проводяться за рішенням суду, прийнятим за поданням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника. Про отримання такого дозволу суду або про відмову в

ньому зазначені особи повідомляють прокурора протягом доби. Застосування цих заходів проводиться виключно з метою запобігати злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншим способом отримати інформацію неможливо» [9, с. 136]. Слід підкреслити, що проникнення у житло чи інше володіння у сенсі частини другої статті 30 Конституції можливе виключно на підставі судового рішення у порядку, визначеному у розділі 21, зокрема у статті 267, КПК України. Для того, щоб суд надав дозвіл на вчинення такої процесуальної дії, мають бути вагомими підстави для отримання важливих відомостей щодо злочину, який готується, чи про скоєний злочин. Щодо цього В. Тертишник зазначає, що, незважаючи на легітимність негласного проникнення оперативного працівника в житло людини, воно може мати тільки характер негласних розвідувальних та контррозвідувальних оперативно-розшукових заходів і не може бути засобом отримання доказів [10, с. 76]. Ця думка заслуговує на увагу, виходячи з того, що найбільш достовірним засобом доведення вини особи у скоєнні злочину є безпосереднє дослідження судом доказів у ході судового засідання. Таким чином, таємне проникнення у житло та інше володіння особи може слугувати процесуальним засобом для отримання певних фактичних даних лише у виняткових випадках, коли використання інших засобів одержання таких відомостей вичерпало себе, а отримання такої інформації є вкрай необхідним для запобігання злочину, що готується, чи для припинення злочинної діяльності підозрюваних.

На думку М. Корнієнка та В. Тертишника, всупереч ст. 22 Конституції України «обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи» (ст. 267 КПК України), здійснюване, як визначено в законі, «шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів», було віднесено до негласних слідчих дій [11]. Напевно, автори тут мали на увазі звуження обсягу та змісту прав і свобод людини, гарантованих Конституцією. Слід підкреслити, що це питання вирішується на засадах пропорційності і головними конкуруючими цінностями під час вирішення їх балансу, з одного боку, є право на недоторканність житла та іншого володіння особи, а з іншого – національна безпека, права і свободи інших людей, попередження скоєння тяжких і особливо тяжких злочинів. Таке рішення ухвалюється у формі надання дозволу слідчим суддею, що є гарантією додержання вимог належної правової процедури. Підставою для застосування процедури обстеження житла чи іншого володіння особи є ступінь тяжкості злочину та обставини, за яких іншими шляхами значно утруднено або неможливо отримати докази про злочин, що готується, або скоєний злочин. Тут постає інше питання: з якого моменту повідомляється особа, щодо якої було проведено процедуру обстеження житла чи іншого володіння, оскільки може виникнути питання стосовно вилучення із матеріалів такої особи відомостей, що порочать її честь та ділову

репутацію після припинення такої негласної слідчої дії, закриття справи за відсутності у її діяннях складу злочину чи постановлення судом виправдувального вироку.

Зважаючи на те, що згідно із чинним КПК України можливе продовження тривалості проведення негласних слідчих дій до дванадцяти місяців, надання такого дозволу слідчим суддею має бути зваженим і ретельно обґрунтованим, оскільки воно є крайньою формою втручання у приватну сферу життя індивіда – його житло чи інше володіння, де він проводить значну чи переважну частину свого життя. При цьому роблять зауваження, що у випадках, коли негласні слідчі дії, що здійснюються з дозволу судді, проводяться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду й оголошена у розшук, така дія може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи, тобто понад дванадцять місяців, але не більше строків давності притягнення до кримінальної відповідальності [12, с. 22; 13, с. 637]. Гарантією додержання порядку ухвалення щодо проведення негласних слідчих дій та їх здійснення розглядають прокурорський нагляд. Згідно із позиціями окремих науковців розширення повноважень прокуратури у цій сфері сприяє зміцненню законності та неухильному додержанню конституційних гарантій прав і свобод людини [14, с. 69].

Слід погодитись із висновками про зв'язок між оперативно-розшуковими заходами та негласними слідчими діями, визначеними КПК України, хоча перші проводяться у межах повноважень оперативних підрозділів, визначених ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [15]. Наприклад, відповідно до п. 7 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, можуть негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, які можуть бути доказами підготовки такого злочину, чи отримувати розвідувальну інформацію, зокрема шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць. Такому заходу в кримінальному провадженні відповідає проведення негласної слідчої дії, визначеної ст. 267

КПК України. Окремі положення ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» побудовані як бланкетні та посилаються на окремі статті КПК України, що встановлюють порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій [16, с. 111].

Державні органи можуть здійснювати проникнення у житло з метою проведення санітарно-епідеміологічної перевірки, перевірки техніки пожежної безпеки, звірення показників лічильників тощо. Якщо особа не дозволяє проникнути, то до неї можна застосувати заходи адміністративного впливу (відключення постачання газу, води тощо). Однак такі проникнення не можуть здійснюватись у тій чи іншій негласній формі, оскільки вони мають проводитись у присутності володільців житла чи іншого майна.

Висновки. До основних конституційних критеріїв здійснення негласних слідчих дій у світлі гарантій недоторканності житла та іншого володіння особи належать:

а) суспільна необхідність у демократичному суспільстві, яка слідує із природи тяжких та особливо тяжких злочинів, оцінка яким дається судом у світлі обставин конкретної справи;

б) обґрунтоване судове рішення як необхідна умова для проведення цих процесуальних дій. На його підставі компетентні органи можуть здійснювати проникнення у житло та інше володіння особи з метою одержання інформації, проведення огляду та обшуку з метою одержання відомостей про тяжкі та особливо тяжкі злочини;

в) втручання має здійснюватись у невідкладних випадках, коли вичерпано інші можливості одержання інформації з метою захисту суспільних інтересів;

г) у разі проникнення у житло чи інше володіння особи вона може відстоювати свої права специфічним чином. Ця особа може зробити запит до прокуратури стосовно того, чи мало місце проникнення у її житло або інше володіння та на якій юридичній підставі. У разі незадовільних дій прокуратури можливе оскарження дій чи бездіяльності органів прокуратури та органів, що здійснюють залежно від обставин конкретної справи оперативно-розшукову діяльність та негласні слідчі дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / Віктор Франкл. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 160 с.
2. Білічак О.А. Загальні положення про втручання у приватне спілкування за КПК України / О.А. Білічак // Науковий вісник Маріупольського гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2014. № 9-1. – С. 201–204.
3. Савчин М.В. Конституційне право України : [підруч.] / М.В. Савчин ; відп. ред. М.О. Баймуратов. – К. : Правова єдність, 2009. – 1008 с.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. (у ред. від 2.06.2016 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Европейский Суд по правам человека. Избранные решения : в 2 т. – Т. 1. – М., 2001.
6. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України № 5-299к15 від 24.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://protokol.com.ua/ua/vsu_porushennyam_nedotorkanosti_gitla_osobi_vvagaetsya_bud_yake_nezakonne_proniknennya_bud_kogo/.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
8. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / В.М. Тертишник. – К. : Правова єдність, 2017. – 828 с.

9. Уваров В.Г. Проблеми негласних слід (розшукових) дій / В.Г. Уваров // Право і суспільство. – 2013. – № 3. – С. 134–140.
10. Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : [монографія] / В.М. Тертишник. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2009. – 404 с.
11. Корнієнко М.В. Доктринальні проблеми інституту негласних слідчих (розшукових) дій / М.В. Корнієнко, В.М. Тертишник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sd-vp.info/2016/doktrinalni-problemi-institutu-neglasnih-slidchih-rozshukovih-dij/>.
12. Богатирьова О. Особливості провадження окремих негласних слідчих (розшукових) дій / Ольга Богатирьова, Садіг Тагієв // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. № 1. – С. 17–24.
13. Тертишник В.М. Концептуальні проблеми реформи кримінального судочинства / В.М. Тертишник // Право і суспільство. – 2013. – № 1. – С. 136–140.
14. Глушков В.О. Гарантії дотримання конституційних прав особи у провадженні негласних слідчих (розшукових) дій / В.О. Глушков, О.А. Білічак // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – Вип. 67. – С. 65–75.
15. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
16. Скулиш Є.Д. Система негласних слідчих (розшукових) дій за Кримінальним процесуальним кодексом України / Є.Д. Скулиш // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство». – 2012. – Вип. 618. – С. 108–114.